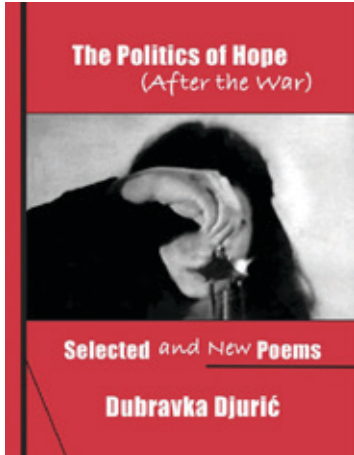

Biljana Dojčinović

NA TEČNOJ POVRŠINI JEZIKA

(Dubravka Đurić: *The Politics of Hope (After the War): Selected and New Poems*, Edited and Translated With an Interview by Biljana D. Obradović, Roof Books, New York, 2024. Foreword by Charles Bernstein)

“Dubravka Đurić was born in Dubrovnik (now in Croatia).” Već prva rečenica kratke pesnikinjinine biografije sa korica knjige upućuje na istorijske događaje koji su bitno odredili njenu poziciju i pesnička interesovanja. Rasla je i formirala se u zemlji koja je obuhvatala slične, ali ne iste jezičke i kulturne identitete, učila na primerima od Slovenije do SAD bez osećaja ograničenja u bilo kom pogledu, a onda dospela u situaciju u kom se „sada” rodnog grada piše sa napomenom da je različito od „tada”, i u kojoj vezanost za „nekada” postaje jugonostalgija, ružna reč u kontekstu državne politike dok su granice i ograničenja svugde unaokolo. Jer, put od *tada* do *sada* utrt je razdorom i ratom, razdvajanjima u zvaničnim politikama i diskursima, ali i otporom u nišama feminističke zajednice i uopšte, kreativnog de-

lanja izvan glavnih tokova.

The Politics of Hope (After the War) na najbolji mogući način predstavlja istorizaciju pesničkog rada Dubravke Đurić – kao izbor iz zbirki pesama koje je pisala od ranih osamdesetih godina do današnjih dana, kao priču o njenom pesničkom i teorijskom angažmanu. Biljana Obradović, profesorka književnosti i pesnikinja, prevela je ovaj izbor poezije na engleski jezik i utelovala ga u drugom kodu.

Između toplog predgovora Čarlsa Bernstina, izjava zahvalnosti i opsežnog intervjuja koji je vodila Biljana Obradović, središnji deo čine izabrane pesme. One su podeljene u osam celina – prevedene su iz sedam zbirki, dok osmu celinu čine nove pesme. To su Part 1: *Clouds and Shores / Clouds and Shapes*, 1982–1983 (1989), Part 2: *Nature of the Moon / Nature of the Woman – Nine Metapoems* (1989), Part 3: *Stretching the Frames / Slash of / Context*, 1988–1990 (2020), Part 4: from *Traps* (KOV, 1995), Part 5: from *Cosmopolitan Alphabet* (1995), Part 6: from *All Over*, 1996–2004 (2004), Part 7: from *Ka politici nade (Nakon rata)* (OrionArt, 2015) i Part 8: *New Poems*. Ova hronološka podela istovremeno bi mogla biti i tematska, jer prati razvoj pesnikinje, mada su, naravno, neka interesovanja stalna i protežu se na više zbirki. Od elemenata koji čine srž izabranih pesama u ovoj zbirci, najviše me interesuju avangardnost, feminizam i antiratni stav, tri oslonca onog što je autorka nazvala politikama nada, oslanjajući se na aktuelne teorije.

Avangardnost poezije D. Đurić očitava se u njenom poigravanju vizuelnim aspektima, i to u ranim pesmama. U ranoj zbirci *Priroda meseca – priroda žene*, taj vizuelni aspekt podseća na Apolinerove kaligrame, ali i na konkretnu poeziju po kombinaciji reči, oblika i znakova (npr. pravac u kom se čita pesma ponegde je obeležen strelicama). U kasnijoj poeziji avangardni duh se očituje kroz stalno davanje prednosti jeziku samom i jezičkim efektima, pre nego naraciji. Tako je suština poezije određena kao mentalna i jezička igra u ovoj zbirci (stihove i naslove celina navodim na engleskom jeziku, onako kako stoje u ovoj knjizi):

I'm thinking of language
I'm dreaming of language
Važno je dekonstruisati značenje poezije, reći šta nije a šta jeste.
A poem is not sung
It's a mental exercise
The logic of searching
Jezik je tečna površina, po kojoj se krećemo ne uranjajući u dubine:
Language is a liquid surface

[Part 2: *Nature of the Moon / Nature of the Woman – Nine Metapoems* (1989)]

Ovi programski stihovi oduvek važe u poeziji Dubravke Đurić – kretanje jezika i tela, pre svega glasa, u izvođenju poezije važni su činioци smisla njenih pesama. Od prve zbirke pa nadalje, ona poeziju piše kao deo performansa. Čitanje u sebi je, naravno, moguće, ali potpuni doživljaj nastupa kada pesnikinja interpretira pesmu, kada su slušalac (čitalac, gledalac) i pesma u istom prostoru. Otuda su jezik, glas i pokret nerazdvojivi u doživljavanju ove poezije. U jednoj kasnije nastaloj zbirci dalje se obrazlaže ovo uverenje – činjenice ulaze u poeziju indirektno, pesma od reči tvori celinu koja ima svoju zasebnu realnost.

Every fact enters indirectly
The sum of the facts is the summary of words
During which I don't think about the logical flow of events
During which I don't think about the unique meaning of an individual statement
Or the sum of individual statements

[Part 3: *Stretching the Frames / Slash of / Context*, 1988–1990 (2020)]

U intervjuu na kraju knjige *The Politics of Hope* Dubravka Đurić kaže da je ovde reč o „totalnom prevodu”: ne samo da je Biljana Obradović prevodila pesme i konsultovala se s autorkom već su pojedine pesme zajedno prerađivale, pisale iznova. Dva stiha iz zbirke *Zamke*, nastale 1995. godine, jasno pokazuju ne samo autorkino oslušivanje jezika nego i to koliko je zahtevna bila uloga prevoditeljke u nastanku ove knjige.

*Clear little river floods into sentences brook – talk
talk – took*

[Part 4: from *Traps* (KOV, 1995)]

Svako značenje je proizvod jezika i njegovog koda koji obuhvata i zvuk kao i mentalnu sliku, a preneti to u drugi jezički kod težak je zadatak.

All meaning is a construct, built from the determinate code of language.

[Part 5: from *Cosmopolitan Alphabet* (1995)]

Središnja ideja važnosti jezika i usredsređenosti na sredstvo poetske komunikacije kod Dubravke Đurić postaje radikalno odbacivanje naracije. U tom smislu bi pesma "I HATE NARRATION" iz zbirke *All Over* mogla da bude centralna u ovoj poetici:

I HATE NARRATION

narration tears the heart out of a poem

*when the most narrative poetry with the most roundabout difficult language speaks with its own
codes, indirectly*

A poem is not a closed system which reproduces itself

The poem breaks through reality, constructs reality

It doesn't reflect, doesn't express, doesn't tell a story

There's no universal story. All stories have been told

[Part 6: from *All Over*, 1996–2004 (2004)]

Ovde je potrebna beleška. Beleška o beleškama kojih u ovoj knjizi ima u velikom broju i koje nam pomažu da određene elemente, pre svega intertekstualne, intermedijalne, dokumentarne, prepoznamo i olakšaju nam povezivanje sa kontekstom u kom pesma nastaje. Od Eliotove *Puste zemlje* naovamo, fusnote u poeziji nisu novina, ali ove beleške pesnikinja nije imala u originalnim izdanjima – one se pojavljuju tek u novoj knjizi i komplikuju odricanje od naracije. Beleške, kao i pomenuti intervju, govore o izvorima, nadahnućima i uzorima, od modernizma preko avangarde do jezičke poezije i, posebno, ženskog stvaralaštva. One su pripovest, priča, istorija koja se krije iza onoga što je jezička realnost pesme koju više ne možemo prevideti. Time se avangardnost ove poezije ni malo ne narušava, naprotiv, čini se da još više dolazi do izražaja eliotovski postupak „podupiranja krhotina”, ali i Paundov postupak komprimovanja značenja koje se sad otvara u beleškama.

Feminizam je u poeziji Dubravke Đurić prisutan kao čin samosvojnosti. Feminizam je neodvojiv od njenog teorijskog rada, koji nije manje stvaralački – njena knjiga o

američkim pesnikinjama glavni je izvor za žensku stranu modernizma u ovoj kulturi, a tu je i knjiga *Govor druge* koja govori o savremenim srpskim pesnikinjama, kao i AŽIN-ova pesnička škola u kojoj se bavila pedagoškim radom. U ovoj knjizi ona se približava modernističkim uzorima zahvaljujući novom jeziku u kom pesme sada žive. Pored velikih uzora, već pomenutih protagonista modernizma, protagonistkinja poput H. D. i Mine Loj, savremenih autorki, pre svih Mardžori Perlof, Lin Hadžinijan, tu je i komunikacija sa savremenicama i učenicama, poput Darije Žilić, odnosno, Snežane Žabić, na primer.

U samom stvaralaštvu Dubravke Đurić u ovoj knjizi, istakla bih kao izrazito feminističke pesme (sve tri su iz zbirke *All Over*) “I am Exhausted...”, “I’m Meeting Him” i “I am Building an Erratic Identity Persona”. Zadržaću se, međutim, samo na stihovima iz pesme “I’m Searching for a Female Critic”, jer se u njima ogleda dvostruka pozicija autorke i kritičarke.

*I’m searching for a female critic who doesn’t exist
who could describe
poetry
female and
male voices
who could uncover gender identities
[...]
the norms of a heightened poetic language manipulating with them
using them as their own primary language*

I pesma iz sedme celine [Part 7: from *Ka politici nade (Nakon rata)* (OrionArt, 2015)] govori o poeziji iz feminističkog ugla.

*poetry is a woman’s activity
the muses have given
poets words
Poetry is the voice of a mother
an ancient voice which speaks through us*

Antiratni stav u poeziji tokom devedesetih značio je etičnost i marginalizaciju, a kao feministkinja, predavačica u Centru za ženske studije, urednica *ProFemine*, aktivistkinja, Dubravka Đurić je sebi jasno odredila takav put. Jedna od pesama zbirke *All Over*, “I’m Growing Out of Well Depths”, stvara humorističnu kombinaciju stvarnosti i poetske igre.

*Oh, Kassandra,
You are so beautiful, so young, the personification of goodness and beauty,
OF ALL LOST (POST)COMMUNIST HOPES*

*Commandments, execution
all that freedom will turn into gold*

[Part 6: from *All Over*, 1996–2004 (2004)]

Ironija je u tome što Kasandra nije osujećena proročica iz antičke legende već se misli na naziv serije koja je devedesetih bila izuzetno popularna u Srbiji i bukvalno služila za otupljivanje unesrećenog naroda. Sledeći stih, “all that freedom will turn into gold”, parafraza naslova priče Laze Lazarevića „Sve će to narod pozlatiti”, pretvara ovaj deo pesme u bolno sarkastičan igrokaz.

Sedma celina [Part 7: from *Ka politici nade (Nakon rata)* (OrionArt, 2015)] pesme “The Rule of Emptiness (After the War)” kao i “Nostalgia” u kojoj je stih “bye bye in Bombay”, opet sarkastična igra zvučanjem i značenjem, oživljavaju posleratno osećanje nestabilnosti. Posebno bih istakla “The Border of My Body” koja se odnosi na Zakon o Univerzitetu iz 1998, kao jedan od pokušaja da se ukine autonomija Univerziteta i praktično uvede diktatura.

Najzad, *Nove pesme* [Part 8: *New Poems*] zaključuju ratno i antiratno iskustvo novim iskušenjem, novim ratom u Evropi. Dubravka Đurić direktno i poetski precizno završava ovu zbirku rečima:

*no one pays attention
everywhere around us barbed wires are raised
hysterical indifference*

Stravično je navikavanje na užas rata koji se dešava u blizini, bilo gde u svetu. Ova pesma i zbirka u celini jesu opomena i poziv na osvešćenje. Za doba u kom se ratovi ne okončavaju nego stalno počinju novi, deo naslova u zagradi (*After the War*) zvuči kao utopijski trenutak. Kao u pesmi ekspresioniste Dušana Vasiljeva, „Čovek peva posle rata”, na koju deo naslova ove zbirke podseća, „posle” u značenju ozdravljenja nikada ne dolazi. Zato, nema boljeg zaključka o značaju ove zbirke od podvlačenja tih dveju precizno razornih reči: “hysterical indifference”. A nada? Ona se kreće po tačnoj površini jezika.